

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

Sa zadovoljstvom vam predstavljamo izvještaj o radu Asocijacije Spektra za 2023. godinu!

Godina 2023. je bila prilično dinamična kada je u pitanju poštovanje ljudskih prava u Crnoj Gori. Ovu godinu obilježili su ponovo izbori (predsjednički i parlamentarni), rad Vlade u tehničkom mandatu duže nego u redovnom, te brojne prilike da reagujemo na kršenje ljudskih prava i sloboda.

Godina 2023. bilježi nazadovanje Crne Gore u pogledu ljudskih prava LGBTI osoba, što bilježi i ILGA-Europe Rainbow mapa, na kojoj je Crna Gora pala sa 8. na 12. mjesto¹. U ovoj, kao i 2022. godini, zabilježena su brojna nazadovanja u oblasti ljudskih prava LGBTIQ osoba, nezavršene obaveze, povećan stepen diskriminacije i nasilja, kao i stagnacija u odnosu na brojna važna pitanja. Novi Zakon o zabrani diskriminacije još uvijek nije usvojen. Uprkos činjenici da je Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola usvojen 1. jula 2020. godine, LGBTIQ osobe i dalje ne mogu koristiti svoja ljudska prava garantovana datim Zakonom, ali i Ustavom Crne Gore, zbog činjenice da Vlada i Skupština Crne Gore do danas nijesu uskladili zakonodavni okvir, što je inicijalno podrazumijevalo usvajanje **izmjene 26 zakona i 14 podzakonskih akata**. Prema podacima organizacije Queer Montenegro, institucije su u potpunosti neodzivne na zahtjeve za SPI, a trenutno nema zvaničnih informacija o broju zakona i podzakonskih akata koje je potrebno izmijeniti kako bi Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola bilo moguće implementirati u potpunosti. Ovakva situacija ukazuje potpuni izostanak političke volje i snažne opredijeljenosti svih donosioca/teljki odluka u Crnoj Gori da prioritizuju ljudska prava svih građana/ki Crne Gore. Iako smo do kraja 2023. godine neumorno radili na kreiranju Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja unutar Radne grupe formirane od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava, on i dalje nije finalizovan i poslat u proceduru na usvajanje. Takođe, rad na novoj Strategiji za unapređenje kvaliteta života LGBTIQ osoba još uvijek nije započeo.

Paralelno sa tim, jačali smo naše kapacitete praćenja demokratskih procesa i svih rizika po demokratiju u Crnoj Gori. Aktivno smo radili na zagovaranju usvajanja Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja. Takođe, radili smo i na unapređenju zdravstvene zaštite za transrodne, rodno varijantne i interpolne (TIRV) osobe, ali i cjelokupno društvo, te daljoj integraciji ljudskih prava TIRV osoba u sve aktivnosti koje se tiču rodne ravnopravnosti. Jačali smo naše psiho-socijalne servise podrške za TIRV zajednicu, te uspjeli da porastemo kao tim, profesionalizujemo se, i osnažimo organizaciju za aktivnu borbu protiv prijetnji po ljudska prava i demokratiju.

¹ <https://www.ilga-europe.org/report/rainbow-europe-2023/>

PROGRAM ZA RAD SA ZAJEDNICOM

Tokom prethodnih nekoliko godina, zabilježili smo porast nasilja i govora mržnje prema LGBTIQ osobama, kao i istrajnost postojećih izazova koji još uvijek nijesu riješeni (Zakon o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja još uvijek nije usvojen, podzakonski akti koji su vezani za Zakon o registrovanom partnerstvu lica istog pola još uvijek nijesu prilagođeni, problem nedostatka hormonske terapije za transrodne žene još uvijek nije trajno riješen, itd.). Tokom 2023. Asocijaciji Spektra prijavljeno je 7 slučajeva nasilja i/ili diskriminacije, od čega su 2 prijavljena nadležnim institucijama, bez adekvatnog epiloga. U toku godine pružili smo pravnu pomoć trans muškarcu tokom sudskog procesa slučaja zločina iz mržnje iz 2019. godine, kada je od strane nekoliko napadača izvučen iz svoje kuće i prebijen.

Ukazali smo na nepotrebnu dugotrajnost ovog sudskog procesa, te pomno pratimo njegov proces i epilog.

Na navedene izazove, Spektra odgovora kontinuiranim jačanjem svojih servisa podrške, poput individualnih konsultacija i vršnjačke podrške, grupe samopodrške, kao i psiholoških radionica, koje se u prosjeku održavaju 2 puta mjesečno, te i bokserskih radionica osnaživanja, kako za samoodbranu i nošenje sa nasiljem, tako i za suočavanje sa internalizovanom transfobijom i neprihvatanjem sopstvenog tijela, koje se održavaju svake subote. Dodatno, uveli smo servis individuale psihoterapije, koji trenutno koristi 6 osoba.

U proteklih godinu dana Asocijacija Spektra je implemetirala:

18

grupa samopodrške za ukupno **24** TIRV osobe. Ove godine smo grupe koncipirali tako, da smo fokus dali osnaživanju **6** TIRV osoba u unapređivanju svojih vještina u facilitiranju prostora za vršnjačku podršku, kroz praktični rad i teorijsku obuku od strane Spektre. Grupama je prisustvovalo ukupno **24 osobe**, odnosno, svakoj od grupe prisustvovalo je između **4 i 12 osoba**, a održavane su na jednoj od dvije lokacije i to: kancelarije Asocijacije Spektra ili LGBTIQ Drop In Centar, u Podgorici;

654

individualnih konsultacija
za **75** osoba iz TIRV zajednice;

52

radionice samoodbrane za **7** ljudi iz TIRV zajednice
koji svakog mjeseca dolaze na ovu aktivnost;

40

radionica grupne psihološke podrške za **19** ljudi
iz TIRV zajednice koji svakog mjeseca dolaze na ovu aktivnost;

individualnu psihoterapiju za **6** TIRV osobe u kontinuitetu jednom nedeljno;

Dodatno, organizovali smo regionalno okupljanje TIRV osoba „**Transpozijum**“ u saradnji sa Trans Mrežom Balkan, u vidu petodnevnog okupljanja za **32** učesnika/ce iz regiona. U toku Transpozijuma, učesnici/ce su imali/e priliku da kroz različite aktivističke radionice rade na osnaživanju regionalnog aktivizma, a kroz radionice o mentalnom zdravlju i grupe samopodrške rade na osnaživanju regionalne TIRV zajednice.

Takođe, organizovali smo i **Aktivistički trans kamp** sa članovima/icama TIRV zajednice, nekoliko dana, na sjeveru Crne Gore. Fokus kampa bio je na aktivnostima i radionicama sa ciljem jačanja kapaciteta zajednice. Osim toga, provodili smo mnogo vremena zajedno, povezali se, igrali društvene igre, i osjećali prijatno u sigurnom okruženju. Teme koje su se ovog puta obrađivale bile su: feminizam, psihodrama, umjetnost i kreativnost, briga o mentalnom zdravlju, kao i diskusije o sigurnom prostoru.

Organizovali smo i **trening o zagovaranju i komunikacijama** za TIRV zajednicu koju je facilitirao ekspert iz Beograda. Obuci su prisustvovali ljudi iz zajednice, kao i aktivisti i aktivistkinje Spektre. Tokom obuke smo se bavili osnovama zagovaranja, javnim zagovaranjem, medijskim predstavljanjem, vježbali smo intervjuisanje, i simulirali debate protiv predstavnika desnice.

transpozijum

radionice samoodbrane

aktivistički trans kamp

transpozijum

aktivistički trans kamp

*trening o zagovaranju
i komunikacijama*

transpozijum

grupa samopomočke

PROGRAM ZAGOVARANJA

Nastavili smo da radimo u Radnoj grupi za izradu **Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja**, i na njegovom zagovaranju. Asocijacija Spektra imala je vodeću ulogu u Radnoj grupi, koja je Nacrt finalizovala u januaru, a koji bi trebalo da bude predstavljen Vladi, a potom i Skupštini na usvajanje, u prvoj polovini 2024. godine. U ovom trenutku, očekujemo održavanje 3 javne rasprave. U okviru Neđelje ponosa, **organizovali smo javni događaj** na kojem smo predstavili suštinu nacrta Zakona, a održali smo i brojne sastanke tokom godine na kojima smo se aktivno bavili zagovaranjem zakona, uključujući i sastanak sa novoizabranim **predsjednikom**.

Tokom godine, intenzivno smo radili na **unapređenju zdravstvene zaštite za TIRV osobe**. Organizovali smo okrugli sto za članove relevantnih institucija na temu trans-specifične zdravstvene zaštite, realizovan u okviru Neđelje ponosa 11. Montenegro prajda. Aktivnost je realizovana u prostorijama Skupštine Glavnog grada, 19. oktobra 2023. godine, a prisustvovalo je 32 osobe (članovi Kliničkog centra Crne Gore, različitih državnih domova zdravlja i bolnica, Zavoda za javno zdravlje, članovi ljekarske komore, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo pravde, razne Vladine službe, Montefarm - najveći distributer lijekova u Crnoj Gori, članovi Spektre, kao i članovi drugih relevantnih institucija i organizacija). Imali smo sastanak sa direktorom za zdravstvenu zaštitu, farmakologiju i regulisane profesije Ministarstva zdravlja, Radovanom Nikolićem, koji je kao govornik prisustvovao našoj panel **diskusiji o trans zdravstvu**, prepoznao diskriminatorički pristup Ministarstva zdravlja (u slučaju donošenja Pravilnika o potpomognutoj oplodnji, kojim je LGBTIQ osobama zabranjen pristup reproduktivnim pravima), kao i nepostupanje Ministarstva u slučaju rješavanja pitanja nedostatka hormonske terapije. Garantovao je konkretnе akcije u cilju rješavanja tog problema, i poboljšanja pristupa zdravstvenoj zaštiti u primarnim i sekundarnim zdravstvenim ustanovama. Zahvaljujući saradnji sa Kliničkim centrom Crne Gore, uspjeli smo da privremeno riješimo problem nedostatka hormonske terapije za trans žene. Uprkos činjenici da su za njih su nabavili 100 kutija lijeka, mi nastavljamo napore da problem riješimo na sistemski način. Budući da smo uspostavili dogovor sa Ministarstvom zdravlja, nastavićemo sa redovnom komunikacijom o rješavanju ovog problema.

Sproveli smo **prvo istraživanje o stavovima javnosti o trans temama u Crnoj Gori**, koje se sada koristi kao baza za sprovođenje testiranja i izradu najefikasnijih poruka kampanja. Sumirani podaci iz izvještaja pokazuju da imamo stabilnih 15-20% podrške za TIRV ljude, i oko 30-50% onih koji spadaju u široku grupaciju ljudi koja ne zna dovoljno o trans temama i koju možemo informisati.

Nastavili smo aktivno zalaganje za **uključivanje trans pitanja u sve planove, strategije i politike o rodnoj ravnopravnosti i demokratiji**. Nastavili smo praćenje provođenja nacionalne LGBTIQ strategije. Trenutno smo u procesu davanja doprinosa njenoj evaluaciji, a očekujemo da ćemo u narednim sedmicama biti u Radnoj grupi za izradu nove Strategije. Spektra je po prvi put u regionu, kao feministička organizacija vođena od strane trans zajednice, u saradnji sa **Centrom za ženska prava**, radila **monitoring izbora u temi poštovanja rodne ravnopravnosti na parlamentarnim izborima, uz podršku NDI Montenegro**.

Sarađivali smo sa Trans Mrežom Balkan na stvaranju prve **Transfeminističke kuvarice** – jedinstvene i sveobuhvatne analize anti-rodnih pokreta u regionu Balkana i komunikacionog vodiča za suprotstavljanje nekim od najistaknutijih narativa i argumenata koje koriste članovi i članice anti-rodног pokreta. Kuvarica takođe sadrži **studije slučaja specifičnih anti-rodnih narativa u tri balkanske zemlje: Crnoj Gori (prva ovakva analiza u Crnoj Gori), Srbiji i Hrvatskoj**. Nastavili smo sa umrežavanjem unutar različitih pokreta, institucija, akademskih zajednica, srednjih škola, i sa donosiocima odluka.

U toku ove godine organizovali smo i nekoliko javnih događaja, uključujući: panel diskusiju „**Čija je naša rodna ravnopravnost?**“ Ljudska prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba u Crnoj Gori u odnosu na rodnu ravnopravnost i proces prisupanja Evropskoj uniji”, na kojoj smo razgovarali sa donosiocima/teljkama odluka o daljem uključivanju pitanja koja su od značaja za TIRV osobe u rodnu ravnopravnost. Organizovali smo i **prezentaciju prvog istraživanja o potrebnim psihosocijalnim programima podrške za transrodne, rodno varijantne i interpolne žrtve nasilja**, a oba su okupila preko 30 učesnika/ca iz različitih sektora (nevladinog, institucija, zajednice). Kroz javne događaje koje smo organizovali okupili smo 101 učesnika/cu.

U okviru ovog programa sproveli smo **8 edukacija** za institucije i civilni sektor, u okviru kojih smo se bavili temama zagovaranja i komunikacija. Takođe, učestovali smo kao treneri na **3 edukacije**, na kojima smo razgovarali o ljudskim pravima LGBTIQ osoba, a za policiju, sudstvo, tužilaštvo, kao i mlade.

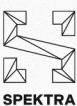
Dodatno, u okviru ovog programa, ostvarili smo saradnju sa Fakultetom za crnogorski jezik i književnost, održali smo i prezentaciju „Pravo EU i pravno prepoznavanje roda“ za studente/kinje Humanističkih studija, smjera Diplomatija i međunarodni odnosi na Univerzitetu Donja Gorica, u okviru predmeta „Pravo Evropske unije“. Učestvovali smo u regionalnim edukativnim sesijama koje je sproveo TGEU, a koje imaju za cilj razmjenu zagovaračkog znanja među trans organizacijama.

Kroz zagovarački program, dali smo doprinos različitim međunarodnim izvještajima, uključujući izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru za 2023, izvještaj State Department-a, izvještaj Amnesty International, izvještaj ILGA-Europe Rainbow Map i Annual review report, TGEU Trans Index Report, te aktivno sarađivali sa međunarodnom zajednicom sa ciljem obezbjeđivanja realne slike o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori.

Doprinijeli smo organizaciji crnogorske Povorke ponosa kroz učešće u organizacionom odboru, ali i organizaciju različitih događaja dokom Neđelje ponosa u saradnji sa deset drugih organizacija i institucija.

FEMINISTIČKI PROGRAM

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ 2023.

Problem koji Spektra prepoznae i adresira ovim programom jeste **nedovoljna prisutnost feminističkih praksi i vrijednosti u crnogorskom društvu**. Feministički program prepoznae i površno, formalističko, i heteronormativno tretiranje feminizma i feminističkih principa u formalnom i neformalnom obrazovanju, što za posljedicu ima neprestano tretiranje feminizma i rodne ravnopravnosti kao isključivo ženskog pitanja. Ovakva situacija sprečava suštinsku i zajedničku brobu protiv patrijarhalnog sistema unutar kapitalističkog opresivnog sistema, i samim tim omogućava njihov opstanak. Spektra prepoznae i važnost feminističkog savezništva, njegovog njegovanja i jačanja, pa je samim tim to još jedan od ciljeva ovog programa.

U okviru ovog programa koristimo različite kanale kako bi se ključne feminističke teme sa margine proširile ka centru, postale opšteprožimajuće, i ostvarile svoj preobražujući potencijal pri kreiranju društva, tome kako u njima živimo, radimo, brinemo, i volimo.

Feministički program ima za cilj da, kroz upotrebu kreativnih metoda i inovativnih pristupa radu, **kombinuje feminističko znanje, umjetnički senzibilitet, i tehnologiju**, kako bi kreirao, širio i redefinišao prostore feminističkog djelovanja. Stoga je rast našeg feminističkog djelovanja pratilo i rast prisustva na društvenim mrežama, koji se, prema platformi Meta Business Manager, ogleda u ukupnom dosegu od **219 403** u poređenju sa dosegom od **88 440** u istom periodu prošle godine na društvenoj mreži Facebook, i udvostručenom dosegu od **199 776** na društvenoj mreži Instagram. Društvena mreža X (prethodno Twitter) broji približno **52 000** ukupnih impresija. Aktivnosti koje su sprovedene u okviru feminističkog programa svrstane su u **3 glavne kategorije**: feminističko znanje, promocija feminističkih vrijednosti, saradnja, i kolektivno djelovanje.

FEMINISTIČKO ZNANJE

Aktivistički Masterclass je višemjesečni program čija je implementacija počela krajem 2022. godine, te se, kroz svoj drugi ciklus, nastavlja do danas. Cilj aktivnosti je jačanje aktivističkih kapaciteta kada je u pitanju bilo koja vrsta feminističkog djelovanja kroz transgeneracijski prenos znanja. Dostupan svima koji/e su zainteresovani/e ovaj program nudi pristup znanju koje nije zastupljeno u formalnim sistemima obrazovanja, koje je lokalno, i utemeljeno u kontekstu u kom će budući aktivisti/kinje koji učestvuju u programu i raditi. Predavači/ce koji su učestvovali/e u programu su ostvareni, uspješni aktivisti/kinje iz Crne Gore i regiona, čiji se rad temelji na feminističkim principima koje oživljavaju kroz svoje djelovanje na različitim poljima.

Tokom prvog ciklusa programa, koji se odvijao tokom 2023.godine, održano je **12** predavanja kojima je prisustvovalo **55** osoba, uglavnom iz Crne Gore, ali i regionala.

javno zagovaranje

Program mentorstva za javno zagovaranje kao i program mentorstva za rad sa žrtvama nasilja osmišljeni su i implementirani sa ciljem da se odabranoj grupi aktivista/kinja pruži prilika da tokom **12** mjeseci intenzivno uče o metodama i praksama javnog zagovaranja kroz mentorstvo jednog od najuspješnijih aktivista u Crnoj Gori, **Danijela Kalezića**, koji je između ostalog uspješno zagovarao usvajanje Zakona o registrovanom partnerstvu lica istog pola, te da o radu sa žrtvama nasilja uče od direktorice jedne od najuspješnijih organizacija koja djeluje na ovom polju – Majom Raičević. Grupa aktivista/kinja broji **9** osoba, a tokom godine održani su, ne samo predavanja i praktične vježbe, već i individualne konsultacije i savjetovanje u odnosu na teme.

Program edukacije o radničkim pravima je program koji smo pokrenuli tokom 2023. godine. On se, takođe, fokusirao na pružanje dubljeg znanja o datoј temi manjoj grupi ljudi, kako bi se osigurao kvalitet procesa učenja, i dodatno omogućila posvećenost diskusijama i kritičkom promišljanju teme. Program je vodila **Ivana Mihajlović** (zamjenica generalnog sekretara Unije slobodnih sindikata Crne Gore) a tokom godine održano je **5** predavanja za **9** učesnika/ca. Sadržaj predavanja fokusirao se na istoriju radničkog pokreta u svijetu, ali i u Crnoj Gori.

radna prava

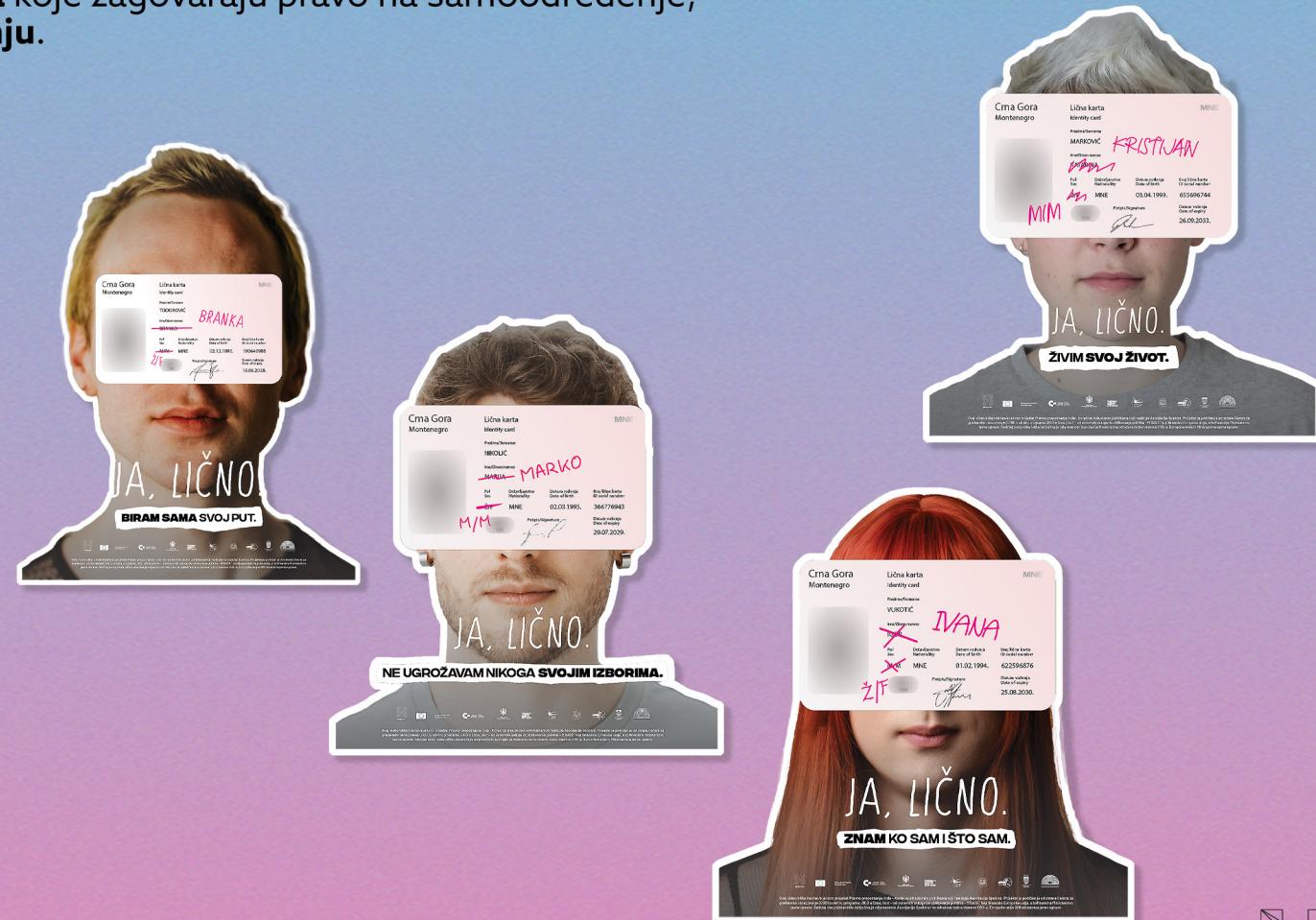
Gimnazija Kotor

Program edukacije mladih u srednjim školama uključivao je održavanje **10** radionica o rodu, polu, i rodnom izražavanju, i aktivnosti pod nazivom „Živa biblioteka”, tokom koje učesnici/ce radionica imaju priliku da razgovaraju sa transrodnim osobama u cilju smanjivanja predrasuda prema TIRV osobama. Radionicama je prisustvovalo **184** učenika/ce iz četiri crnogorske opštine i to: **Kolašin, Podgorica, Kotor, i Cetinje, odnosno 5 srednjih škola**.

PROMOCIJA FEMINISTIČKIH VRIJEDNOSTI

Tokom 2023. godine kreirali smo **8 kampanja** koje zagovaraju pravo na samoodređenje, uključujući jednu uspješnu **medijsku kampanju**.

Kampanja „**Ja, lično.**“ emitovala se na nacionalnom TV programu **sedam dana tri puta dnevno**, čime je osiguran dojem do gotovo cijelog stanovništva Crne Gore. Prijem kampanje uvijek podrazumijeva mnogo različitih reakcija, ali su negativni komentari i reakcije bili vrlo ograničeni kada je u pitanju ova kampanja, što govori o kvalitetnom i relevantnom načinu prenošenja vrijednosti i principa, ali može da ukaže i na blage promjene u načinu na koji su ova konkretna pitanja viđena u opštoj crnogorskoj javnosti. Ovo je jedna od 10 kampanja koje smo sproveli tokom 2023. godine.

510 183

ukupan doseg
(broj korisnika koji su vidjeli sadržaj)

8

broj plasiranih kampanja
na društvenim mrežama

Kampanja „**Naša prava su vaša obaveza**“ kreirana je u cilju podizanja svijesti kod donosioca i donositeljki odluka o značaju integrisanja prava trans, interpolnih i rodno varijantnih osoba u ljudsko - pravaške agende koje Crna Gora implementira u procesu EU integracija. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformi Meta Business Suite, broji **39 642 osoba**.

Kampanjom „#ZatoMiJeVažno“ tokom Meseca ponosa u junu podstakli smo članove zajednice da razmišljaju i dijele preovlađujuće ideje, osjećaje i vrijednosti koje ih vezuju za mjesec ponosa. Kampanja je pokrenuta na Međunarodni dan ponosa LGBTQ osoba, a zamišljena je kao proces promišljanja o proteklom periodu, kao i postavljanja budućih ciljeva, konkretno kroz povezivanje opisanih vrijednosti sa pravom na samoodređenje. U kampanji je učestvovalo šest trans osoba, međutim pitanje je bilo upućeno i zajednici uopšte. Kampanja je realizovana putem društvenih medija, uključujući Instagram, Facebook i X. Ukupan organski doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje na ovim platformama je, prema Meta Business Suite i X, **4 458 osoba**.

Kampanjom uoči Neđelje prevencije samoubistava smo istakli da, kao zajednica u kojoj nastojimo da jedni drugima pomognemo i pružimo ruku, i mi imamo svoje granice i zavisimo od delovanja državnih organa, čija je dužnost da obezbijede uslove za kvalitetan i dostojanstven život. Posebno smo istakli važnost prava na samoodređenje, koje dokazano produžava i spašava živote trans osoba. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformi Meta Business Suite, broji **1 513 osoba**.

Na društvenim mrežama smo plasirali ukupno **8** kampanja, čiji ukupan doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) broji **510 183**, uključujući:

„**Samoodređenje je sloboda**“ slogan je kampanje koja je imala za cilj da prikaže i promoviše različite izraze slobode iz ugla pripadnika kvir zajednice kroz upotrebu umjetnosti, mode, javnog govora i performansa. Fotografije korištene u ovoj kampanji nastale su tokom događaja „Human Rights Fashion Show“. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformi Meta Business Suite, broji **3 206 osoba**.

Kampanjom „**Ja, lično.**“ istakli smo da se, u svrhu ostvarivanja osnovnih ljudskih prava, transrodne osobe u Crnoj Gori postavljaju nehumanim zahtjevima, koji kulminiraju prinudnom sterilizacijom, te da će Zakon o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, ukoliko bude usvojen, garantovati zaštitu ovog osnovnog ljudskog prava. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformi Ads Manager, broji **272 997 osoba**.

human rights fashion show

„**Samoodređenje je poziv na slobodu**“ slogan je kampanje čiji je cilj bio isticanje priče o putu ka slobodi i pravu da odlučujemo o vlastitim životima bez ograničenja koja nameću društvo ili država. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformama Ads Manager i Meta Business Suite, broji **183 945 osoba**.

samoodređenje je
poziv na slobodu

Kroz video projekat koji dokumentuje proces organizacije i realizacije **Modne revije za ljudska prava** (Human Rights Fashion Show), multimedijalne revije i naracije ličnih iskustava članova zajednice, uspjeli smo da usredsredimo pažnju na sve koji su događaju doprinijeli, i izrazimo zahvalnost u finalizaciji jednog od najvećih događaja godine i otvaranje Neđelje ponosa. Doseg (broj korisnika koji su sadržaj vidjeli) kampanje, prema platformi Meta Business Suite, broji **1 854 osoba**.

Imali smo priliku da, dvjema **uživo realizovanim** kampanjama, upotpunimo **ceremoniju** otvaranja Neđelje ponosa 2023.

Ove kampanje obuhvataju multimedijalni umjetničko-aktivistički performans LGBTIQ zajednice prvi je ovakvog tipa, a održan je u tri segmenta: audio-vizuelni pregled istorije različitih tipova parada, **dramski performans LGBTIQ aktivistkinja i aktivista i predstavljanje modne revije mladog kvir studenta** modnog dizajna. Događaj je brojao više od **150** posjetilaca. Događaj je pratilo i prenos uživo putem *Instagram* profila Asocijacije Spektra, koji je od dana objave pregledan ukupno **1 939 puta**. Više od **25** ljudi iz naših ciljanih grupa učestvovali su u organizaciji i implementaciji događaja. Naročito je važna i činjenica da se događaj odvio u jednom od najrelevantnijih javnih mjesta u centru našeg glavnog grada - Podgorice.

REAGOVANJA

U 2023. godini bilježimo ukupno **40 reagovanja i saopštenja za javnost**. Kada se uporedi sa 2022. godinom, u kojoj je bilo ukupno 14 reagovanja i saopštenja, jasno je da smo bili/le aktivniji/e u javnom prostoru, te se glasnije borili/le za crnogorsko društvo. U protekloj godini, aktivisti i aktivistkinje Spektre su u medjima bili/le **prisutni/e najmanje 80 puta**.

1. Spektra je u januaru ove godine, uz NVO organizacije Queer Montenegro, Juventas, i Udruženje „Stana”, pozvala Savjet, uredništvo, i direktora Radio televizije Crne Gore da preispitaju odluku o emitovanju emisije „Grad koji volim”, autora Matije Milačića, koji je javnosti poznat po mizoginim i homofobnim izjavama, i time poslali poruku da RTCG ne smije biti medij koji promoviše i normalizuje konzervativne i radikalne desničarske politike.

2. Uz Koaliciju za prava LGBTIQ osoba „Ravnopravno“, Spektra je najoštrije osudila napad predsjednika Vlade Crne Gore na Udruženje „Roditelji“, organizaciju koja godinama radi na unapređenju položaja roditelja i djece u Crnoj Gori, te pozvala premijera da se uzdrži od štetnih izjava, prekine etiketiranje NVO koje rade svoj posao, i demonstrira odgovornost u stvaranju povoljnog okruženja za rad nevladinih organizacija. Ovim povodom smo gostovali i u emisiji „Velika debata“, Televizije E.

3. Spektra je u martu ponovo istakla problem nestašice hormonske terapije u Kliničkom centru Crne Gore za trans žene i sve druge žene kojima je terapija potrebna, ali time i zabilježila privremeni pomak u rješavanju nestašice hormonske terapije za period od godinu dana, nakon dugotrajnog zagovaranja za rješavanje ovog problema.

4. Učestovanjem na **osmomartovskom maršu**, organizovanom od strane Centra za ženska prava, Spektra je poslala poruku da marširamo za autonomiju, feminističku tradiciju, osnaživanje, a protiv patrijarhalne opresije, rodno zasnovanog nasilja i nasilja uopšte, i kršenja osnovnih ljudskih prava.

5. Uz grupu NVO, Spektra je reagovala na saopštenje crnogorskog muzičara Antonija Pušića, kojim negira odgovornost nakon seksualnog uznemiravanja urednice TV emisije „Dnevница“, Lejle Kašić.

6. Usljed **napada na članove LGBT zajednice Šanjske Luke**, Spektra je izrazila podršku zajednici, aktivistkinjama, i aktivistima, te istakla važnost istrajanosti i zajedničke borbe, koja se neće zaustaviti dok je nasilja, nejednakosti i nepravde.

7. Na međunarodni Dan vidljivosti transrodnih osoba (TDOV), Spektra je istakla važnost istrajanja u borbi za odgovarajuću zdravstvenu njegu i ukidanje neetične prakse sterilizacije, kao i protiv govora mržnje, nasilja, i institucionalne diskriminacije.

8. Spektra je u maju izrazila podršku psihologu i psihoterapeutu Petru Markoviću, koji je uslijed gostovanja u TV emisija postao meta sajber nasilja, uvredljivog govora i komentara koji podstiču mržnju.

9. Uz Kolaciju „Ravnopravno“, Spektra je poslala poruku da, imajući u vidu težinu ovog i svih ostalih slučajeva na koje je i ranije ukazivano, kao i moguće posljedice govora mržnje, organizacije očekuju **hitnu reakciju institucija i pružaju podršku Petru Markoviću i svima koji su izloženi nasilju u javnoj i privatnoj sferi**.

10. Obilježavajući **1. maj, praznik rada**, Spektra je istakla da je radnička borba zajednička, i da jedino takvom borbom možemo govoriti o vlastitoj finansijskoj, mislenoj, i tjelesnoj autonomiji, u kojoj niko ne mora da kompromituje djelove svojeg integriteta, zdravlja ili identiteta da bi preživio.

11. Na 9. maj, **Dan pobjede nad fašizmom i Dan Evrope**, Spektra je istakla je anti-fašistička borba uključujuća za sve zajednice, solidarna, i podrazumijeva slobodan, pravedan, i dostojanstven život svih ljudi.

12. Maj je obilježio i izlazak ILGA Europe Rainbow mape, na kojoj **Crna Gora bilježi zabrinjavajuć, ali i očekivan pad na rang lista**. Spektra je istakla razloge za taj pad, kao i potrebne korake za rješenje navedenih problema.

- 13.** Pozicija Crne Gore na Rainbow mapi naročito je istaknuta i 17. maja, na Međunarodni dan borbe protiv homofofije, bifobije i transfobije. **Spektra je podsjetila da zakonska rješenja ne smiju biti mrtvo slovo na papiru**, već praćena sistemskom emancipacijom cjelokupnog društva.
- 14.** Uz grupu NVO, Spektra je reagovala i na **neprimjeno, mizogino, i uvredljivo izvještavanje o poslanicama GP URA**, crnogorskog medijskog portala „**Aktuelno**“.
- 15.** Tokom maja, Spektra je uz Centar za ženska prava **pratila participaciju žena na izbornim listama**, te podsjetila sve političke subjekte da su dužni da poštuju Zakon o izboru odbornika i poslanika, koji predviđa posebne mjere za učešće žena u političkim procesima u Crnoj Gori.
- 16.** Nakon analize sastava šest izbornih listi, **CŽP i Spektra skrenule su pažnju na nedostatak transparentnosti Državne izborne komisije**, i potrebu da se izborne liste učesnika izbornog procesa automatski objavljuju na sajtu.
- 17.** Nastavljujući sa praćenjem i objavljanjem informacija o zastupljenosti žena na izbornim listama, **utvrđeno je da se na čelu 15 izbornih lista nalazi samo jedna žena**, te da je Državna izborna komisija vratila na doradu tri izborne liste u cilju otklanjanja nedostataka koji se tiču nepoštovanja kvota za manje zastupljeni pol. Time je poručeno da naročito treba povesti računa o zastupljenosti žena iz marginalizovanih grupa, uključujući Romkinje, žene sa invaliditetom, LGBTIQ žene, kao i druge čiji se glas nedovoljno čuje na javnoj i političkoj sceni.
- 18.** Takođe, **CŽP i Spektra reagovale su povodom prisutnosti aktuelnog direktora Doma učenika i studenata, Gorana Kikovića**, na izbornoj listi Nove srpske demokratije, koji je osumljičen za nasilje u porodici.
- 19.** Uz grupu NVO, Spektra je reagovala i **povodom kontinuirane diskreditacije i zastrašivanja nevladinih organizacija i sektora**.
- 20.** Spektra je skrenula pažnju da je slučaj nasilja nad transrodnim muškarcem, koji se desio prije više od tri i po godine, i dalje praćen, te da se очekuje konačno zadovoljenje pravde.
- 21.** Spektra je reagovala i **povodom govora mržnje navijačke grupe u Podgorici**, kojim su veličali genocid u Srebrenici, poručivši da to nije slika Crne Gore kojoj težimo, već ide protiv kolektivnih vrijednosti međusobnog poštovanja i saosjećanja, te istakla važnost reagovanja nadležnih institucija. **Nakon ovog reagovanja, gostovali smo u emisiji „24 sata“ Televizije E.**
- 22.** Uz grupu NVO, Spektra je reagovala povodom ponovnog **nezakonitog izbora direktora RTCG-a**, navodeći da je to primjer poraza vladavine prava, te da članovi savjeta koji su učestovovali u glasanju treba da podnesu ostavke.
- 23.** Usljed **ponovnog napada na psihologa Petra Markovića**, Spektra je istakla jasnú podršku Petru, kao i svima koji nasilje trpe, te posljedično gube povjerenje u društvo i institucije.
- 24.** Uz nevladine organizacije Juventas, Queer Montenegro, i Udruženje Stana, Spektra je izjavila da su LGBTIQ **zajednici potrebna rješenja, a ne protokolni sastanci**, te odbila prisustvo sastanku koje je 15. juna zatražio ministar za ljudska i manjinska prava Fatmir Đeka. Organizacije smatraju da je zakazivanje tog sastanka, navodno povodom mjeseca ponosa LGBTIQ osoba, pokušaj manipulacije, te nevješt potez u cilju prikrivanja dugog perioda štetne stagnacije u odnosu na ljudska prava LGBTIQ osoba.

25. Spektra je 11. jula, **na dan obilježavanja 28 godina od genocida u Srebrenici**, istakla da je sjećanje, izvinjenje, i preuzimanje odgovornosti važno izraziti i u praksi, ne samo riječima, budući da smo i danas, uprkos neiscrpnom pozivanju na ukidanje i sankcionisanje svih oblika štetnih praksi relativizacije i poricanja genocida, često svjedoci drugačije realnosti.

26. Uz grupu četrnaest nevladinih organizacija, **Spektra je oštro osudila javni parastos i učešće predstavnika vlasti opštine Nikšić** na parastosu koji je Srpska pravoslavna crkva (SPC) organizovala kolaboracionisti Dragoljubu „Draži“ Mihailoviću, komandantu četničkih snaga tokom Drugog svjetskog rata, koji je rukovodio operacijom etničkog čišćenja Muslimana, posebno na prostoru Bijelog Polja, Pljevalja, i okolnog područja.

27. Spektra je izrazila podršku **Centru za građansko obrazovanje i izvršnoj direktorki Daliborki Uljarević**, uslijed neosnovanih optužbi bivšeg premijera Dritana Abazovića.

28. U saopštenju Centra za ženska prava, Spektra je istakla da „možemo bolje od 17“, aludirajući na 17 mesta u Skupštini za 313 793 žene u Crnoj Gori. Istaknuto je da **ništa manje od 40 stolica u Skupštini nije demokratija**, te da možemo i moramo bolje.

29. Asocijacija Spektra uz dvadeset nevladinih organizacija iz Crne Gore uputila je predsjedniku i članovima Vlade reagovanje kojim izražava **protest zbog odluke Vlade Crne Gore da kao kandidata za organizovanje svjetske izložbe EXPO 2030 podrži Saudijsku Arabiju**, kako je objavljeno u saopštenju sa 64. sjednice Vlade Crne Gore.

30. Asocijacija Spektra izrazila je podršku NVO Juventas, i oštro **osudila mizogini napad na liderku civilnog sektora, Ivanu Vujošević**, napad na kritički civilni sektor, kao i poziv Javnom servisu da cenzurom smanji medijski prostor.

31. Uz 40 nevladinih organizacija, Spektra je **apelovala na Vladu da donira sredstva iz budžeta Crne Gore za UNRWA** kako bi se Crna Gora pridružila globalnim naporima u pružanju pomoći onima kojima je u aktuelnom genocidu u Gazi najpotrebnija.

32. Na 11. Montenegro prajdu, aktivistkinje i aktivisti Spektre **naglasili/le su važnost Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja**, što je istaknuto i uvodnim govorima povorke ponosa, čiji je i sami slogan glasio „Samoodređenje!“.

33. Uz crnogorsko civilno društvo, Spektra je apelovala na diplomatsko-konzularna predstavništva država i međunarodnih organizacija u Crnoj Gori **da upotrijebe svoj uticaj kako bi se zaustavilo krvoproljeće u Palestini**.

34. Uz pet LGBTIQ organizacija, Spektra je **podnijela pritužbu direktorici Uprave za inspekcijske poslove (UIP) Ani Vujošević zbog povrede Etičkog kodeksa** državnih službenika i namještenika protiv šumarskog inspektora Dragana Marićevića.

35. Obilježavajući **dan borbe protiv fašizma, antisemitizma i ksenofobije**, Spektra je istakla da se sada, više nego ikad, moramo sjetiti ovog dana i svega što on predstavlja, te da fašizam nije izolovani incident u istoriji, već da su rasistički, fašistički, i neonacistički pokreti u porastu, istaknuvši nekoliko prisutnih primjera na našim prostorima, i pravo na samoodređenje kao važan alat borbe protiv njih.

36. Na **Dan sjećanja na žrtve transfobije**, Spektra je podijelila godišnju statistiku kojom je zabilježeno 320 prijavljenih ubistava trans i rodno varijantnih osoba, od kojih je najviše transrodnih Crnih žena i seksualnih radnica.

37. Na **Međunarodni dan ljudskih prava**, za TV E, izvršni direktor Spektra Jovan Uličević, poručio je da nijedna borba, bilo koje grupe, nije dovoljno daleka da bi nam bila nebitna.

38. Iz Spektra smo izrazili duboko razočaranje, te **smatramo neprihvatljivom odluku Višeg suda kojom se ubica Zimrite Nerde osuđuje na svega 12 godina zatvora**, pozivajući pritom pravosudni sistem da konačno počne adekvatno da adresira rodno zasnovano nasilje, sa posebnim fokusom na femicid koji je u porastu.

39. Zajedno sa 14 NVO, Spektra je Sudu za prekršaje u Podgorici uputila zahtjev da **omogući uslove prisustva zainteresovanoj javnosti na suđenju prof. dr Bobanu Batrićeviću**.

40. Uz 22 nevladine organizacije, Spektra je apelovala na vršiteljku dužnosti Vrhovnog državnog tužioca, Tatjanu Begović, da **ispita odluku državne tužiteljke Snežane Šišević** da zbog kolumnе „Torkanje po Metodologiju i Čaonikiju“ objavljene na portalu Antena M, pokrene prekršajni postupak protiv njenog autora Bobana Batrićevića, istoričara i profesora Fakulteta za crnogorski jezik i književnost (FCJK).

NAŠ RAST I RAZVOJ

Tokom 2023. godine, **Spektrin tim je prošao brojne obuke kojima smo unaprijedili svoje znanje i vještine za aktivizam**, i to učestvovanjem na sljedećim aktivnostima:

- Jedan član prisustvovao je obuci „Unapređenje transparentnosti u cilju suzbijanja prikrivenih uticaja“ koju je organizovao *Nacionalni demokratski institut* (NDI);
- Jedan član prisustvovao je obuci „Internacionalni trening program rodno zasnovanog nasilja“ koju su organizovali *Kvinna till Kvinna* i švedska policija;
- Jedna članica prisustvovala je obuci „Antirodni narativi“ koju je organizovao *Transgender Europe* (TGEU);
- Jedna članica prisustvovala je obuci „Internacionalni trening program o rodno zasnovanom nasilju“ koju su organizovali *Kvinna till Kvinna* i švedska policija;
- Dvije članice prisustvovalle su EEAC sastanku o zagovaranju i fundraiseovanju organizovanog od strane *Transgender Europe* (TGEU);
- Dvije članice prisustvovalle su treningu za psihologe i psihološkinje u organizaciji NVO *Juventas*.

O NAŠIM PROJEKTIMA

Asocijacija Spektra je tokom 2023. godine uspješno **implementirala 5 projekata**, i započela realizaciju još jednog projekata koji sa implementacijom nastavlja tokom 2024. godine. Kroz širok spektar aktivnosti i veliki doseg, svi projekti doprinijeli su ostvarivanju organizacionih ciljeva i pozitivnim promjenama na svim relevantnim poljima. Dodatno, Spektra je imala **operativnu podršku od 6 donatora** (FRIDA, International Trans Fund, Legal Empowerment Fund, Mama Cash, Smart Balkans i Equality Fund) tokom 2023. godine, čija finansijska podrška nije projektно orijentisana, već za cilj ima podršku naših ciljeva i vrijednosti, te dalji razvoj organizacije.

PROJEKTI KOJE SMO REALIZOVALI

- Projekat „**Pravno prepoznanje roda - korak ka inkluzivnim politikama**“ počeo je sa implementacijom u novembru 2022. godine, a završen je u decembru 2023. godine. Asocijacija Spektra samostalno je implementirala projekat koji je dio većeg projekta „OCD u Crnoj Gori - od osnovnih usluga do oblikovanja politika - M'Base“ koji sprovode Centar za građansko obrazovanje, u partnerstvu sa Fondacijom Friedrich Ebert, NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore i NVO Politikon mreža u saradnji sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija, kao i Kancelarijom za evropske integracije Vlade Crne Gore. Projekat je finansijski podržan od strane Evropske komisije, posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori. Opšti cilj projekta bio je davanje doprinosa unapređenju kvaliteta života transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba u Crnoj Gori, a budžet projekta iznosio je **31 977 eura**.
- Projekat „**Pravno prepoznavanje roda - korak ka jednakosti**“ počeo je sa implementacijom u decembru 2022. godine, a završen je u februaru 2024. godine. Asocijacija Spektra je samostalno implementirala projekat koji je sproveden u okviru konkursa za finansiranje NVO koji sprovodi Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava Crne Gore. Opšti cilj projekta bio je davanje doprinosa unapređenju kvaliteta života transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba kroz pružanje podrške procesu kreiranja, usvajanju i implementaciji Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, te jačanje kapaciteta i osnaživanje TIRV zajednice da se zalaže za sopstvena prava, sa posebnim fokusom na samoodređenje i radna prava, a budžet projekta iznosio je **18 800 eura**.

- Projekat „**Podrška, osnaženje, istraživanje - sistemski odgovor na rodno zasnovano nasilje nad TIRV osobama**“ počeo je sa implementacijom u decembru 2022. godine, a završen je u februaru 2024. godine. Asocijacija Spektra je samostalno implementirala projekat koji je sproveden u okviru konkursa za finansiranje NVO koji sprovodi Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Opšti cilj projekta bio je davanje doprinosa unapređenju sistemskog odgovora na rodno zasnovano nasilje nad transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama, naročito TIRV ženama, a budžet projekta iznosio je **28 240 eura**.
- Projekat „**Will there be women at the party?: Gender mainstreaming of the parliamentary election 2023**“ počeo je sa implementacijom u maju 2023. godine, a završen je u julu 2023. godine. Asocijacija Spektra bila je partnerska organizacija na projektu zajedno sa Centrom za ženska prava, dok je projekat finansijski podržan od strane Nacionalnog demokratskog instituta. Glavni cilj projekta bilo je jačanje rodne perspektive parlamentarnih izbora u 2023. godini u Crnoj Gori, a budžet projekta iznosio je **10 000 eura**.
- Projekat „**Sistemska TRANzicija ka jednakosti**“ počeo je sa implementacijom u oktobru 2022. godine, a završen je u decembru 2023. godine. Opšti cilj ovog projekta bilo je poboljšanje statusa TIRV osoba u Crnoj Gori kroz osnaživanje zajednice u aktivnom učestvovanju u političkim procesima koji je se tiču, te kroz zagovaranje Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, i poboljšavanje TIRV-specifične zdravstvene zaštite kroz zagovaranje, a budžet projekta iznosio je **45 500\$**.

PROJEKTI KOJE SMO ZAPOČELI

- Projekat „**TransVoices of Montenegro: Leading the way towards gender equality: Second chapter**“ počeo je sa implementacijom u martu 2023. godine, a završiće se u maju 2024. godine. Asocijacija Spektra je samostalno implementirala projekat koji je podržan od strane Transgender Europe. Opšti cilj projekta je davanje doprinosa nivou učešća TIRV osoba u aktivizmu kroz osnaživanje i edukaciju, a budžet projekta iznosi **18 000\$**.
- Projekat „**Snaga jednakosti - izgradnja kapaciteta TIRV zajednice za okončavanje rodno zasnovanog nasilja**“ počeo je sa implementacijom u avgustu 2023. godine, a završiće se u avgustu 2024. godine. Opšti cilj projekta bilo je pružanje multidimenzionalnog odgovora na rodno zasnovano nasilje nad TIRV osobama kroz unapređenje psihosocijalne podrške, osnaživanje žrtava nasilja, i unapređenje sistemskog tretmana TIRV osoba, a budžet projekta je iznosio **31 552 eura**.

OPERATIVNA PODRŠKA NAŠEM RADU

- Organizacija **Smart Balkans** podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava u iznosu od **30 000 eura** za period od 2 godine sa početkom u januaru 2023. godine, i zaključno sa decembrom 2024. godine. Cilj granta je da pruži podršku jačanju kapaciteta organizacije kada je u pitanju upravljanje organizacijom, planiranje njenog razvoja, strategija, i eksterna komunikacija.
- Organizacija **Mama Cash** podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava u iznosu od **25 000 eura** za period od godinu dana, sa početkom u novembru 2022. godine i zaključno sa novembrom 2023. Cilj granta bila je mogućnost pokrivanja bilo koje vrste operativnih troškova koje je organizacija imala u ovom periodu.
- Organizacija **Frida**, koja podržava Spektrin rad od samog osnivanja, ove godine podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava, te granta za jačanje kapaciteta organizacije, u ukupnom iznosu od **16 000\$** za period od 2 godine, sa početkom u novembru 2021. godine i zaključno sa novembrom 2023. godine.
- Organizacija **Equality fund** podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava u iznosu od **119 739 CAD** za period od 2 godine, sa početkom u februaru 2023. godine i zaključno sa januarom 2025. godine. Ciljevi granta uključuju davanje doprinosa kreiranju državnih politika i agendi koje uključuju potrebe i prava TIRV osoba, jačanje servisa podrške, i olakšavanje pristupa resursima TIRV osobama, kreiranje promjena u društvenim narativima kada je u pitanju interseksionalna rodna ravnopravnost, te jačanje pokreta za rodnu ravnopravnost i ohrabrvanje praksi kolektivne i individualne brige.
- Organizacija **Legal Empowerment Fund** podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava u iznosu od **20 000\$** za period od 2 godine, sa početkom u junu 2022. godine i zaključno sa junom 2024. godine. Cilj granta je opšta podrška radu Spektre u radu ka smanjivanju sistemske diskriminacije kroz učenje o zakonima, upotrebi, i oblikovanju zakona.
- Organizacija **International Trans Fund** podržala je naš rad kroz donaciju operativnih sredstava u iznosu od **24 000\$** za period od avgusta 2022. godine do februara 2023. godine. Cilj granta bilo je pružanje podrške radu Spektre u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja kroz izgradnju snažnog i vidljivog pokreta, javna lobiranja, edukacije, i uključivanja TIRV osoba u kreiranje politika koje obezbeđuju njihovu jedankost.

BUDŽET I FINANSIJE

GODINA	BUDŽET	PROCENAT (uvećanje/smanjenje)
2023	245 546	161.20%
2022	94 007	10.36%
2021	85 179	-16.67%
2020	102 214	79.52%
2019	56 938	436.24%
2018	10 618	
2017	0	

DONATORI

2023

- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
- Ministarstvo rada i socijalnog staranja
- Centar za građansko obrazovanje (u partnerstvu sa Fondacijom Friedrich Ebert, NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore i NVO Politikon mreža a u saradnji sa Ministarstvom javne uprave digitalnog društva i medija i Kancelarijom za evropske integracije Vlade Crne Gore. Projekat je finansijski podržan od strane Evropske komisije, a posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori.)
- Ambasada Sjedinjenih Američkih Država
- Mama Cash
- Legal Empowerment Fund
- International Trans Fund
- FRIDA - Young Feminist Fund
- Equality Fund
- Smart Balkans

2022

- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
Ministarstvo finansija, rada i socijalnog staranja
- Centar za građansko obrazovanje (u partnerstvu sa Fondacijom Friedrich Ebert, NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore i NVO Politikon mreža a u saradnji sa Ministarstvom javne uprave digitalnog društva i medija i Kancelarijom za evropske integracije Vlade Crne Gore. Projekat je finansijski podržan od strane Evropske komisije, a posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori.)
- Council of Europe
- Ambasada Sjedinjenih Američkih Država
- FRIDA Young Feminist Fund
- Mama Cash
- Legal Empowerment Fund
- International Trans Fund
- LGBTI Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey
- Reactor - Research in action
- Transgender Europe TGEU

2021

- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA
  - FRIDA - Young Feminist Fund
  - Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
  - Ministarstvo kulture
  - Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava EIDHR 2019
-

2020

- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA
  - Stonewall Community Foundation
  - Ambasada Sjedinjenih Američkih Država
  - Ministarstvo kulture
  - Institut za medije Crne Gore
  - Regional Youth Cooperation Office (RYCO)
  - The Eurasian Key Population Health Network (EKHN)
  - Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
  - FRIDA - Young Feminist Fund
-

2019

- Trag Fondacija
  - Stonewall Community Foundation
  - Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
  - NVO Juventas
  - Fond za aktivno građanstvo - FAKT
  - The Eurasian Key Population Health Network (EKHN)
  - Institut za medije
  - Evropska unija
  - FRIDA - Young Feminist Fund
-

2018

- Planet Romeo
  - Transgender Europe TGEU
  - FRIDA - Young Feminist Fund
-

NAŠI DONATORI

Ministarstvo rada
i manjinskih
prava

Ministarstvo rada
i socijalnog
staranja

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

